

18.10.2021

Eduskunnan lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Viite: HUS 1086/2021-3

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi HE 132/2021 ja Lakialoite laiksi isyyslain 44§ kumoamisesta LA 13/2020

Asia: Vanhemmuuslaki HE 132/2021

Lausunto / Lasten ja nuorten sairaudet

Yleistä:

Kokonaisuutena lakiesitys on looginen ja pyrkii siihen, että juridinen vanhemmuus on mahdollisimman vakaa lapsen kasvuaikana. Byrokratiaa on pyritty yksinkertaistamaan ja tietoturvaa parantamaan. Hyvä parannus on lapsen tunnustamisen yksinkertaistaminen ja siirtäminen viranomaisille, jotka terveydenhuollon kautta luonnollisesti liittyvät lapsen ja vanhempien elämään. Näin poistuu keinotekoinen ja nöyryyttäväksikin koettu vierailu lastenvalvojan luona, joka riidattomassa tilanteessa on turha.

Lapselle on annettu mahdollisuus vaikuttaa vanhemmuuden vahvistamiseen, kun hän on täyttänyt 15 v. Jää kuitenkin epäselväksi se, miten hän käytännössä voisi asiaa edistää, so. kenellekään viranomaiselle ei ole osoitettu velvollisuutta antaa apua lapselle, joka omaaloitteisesti, mahdollisesti ilman toisen vanhemman tukea haluaa selvittää vanhemmuutta.

Lakiesityksen ulkopuolelle jää kokonaan transsukupuolisten henkilöiden vanhemmuutta koskeva sääntely, jonka selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen olisi myös ensiarvoisen tärkeää.

Huomioita:

1 luku 4§

Naisparien hedelmöityshoidolla luovutetuilla siittiöillä alkunsa saaneen lapsen isyyden vahvistaminen (luovuttajan tämän hyväksyessä) on monitahoinen kysymys. Terveystieteiden ammattilaisilta edellytetään kyvykkyyttä monipuoliseen neuvontaan, jotta luovuttaja ymmärtää mitä juridinen vanhemmuus tarkoittaa. On myös varmistettava siitä, että sukusolujen luovuttaminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Ensisijaisen luovuttamisen motiivin tulisi olla auttamisen halu.

Käytännössä mahdolliselle tunnetulle luovuttajalle ja vastaanottavalle pariskunnalle annetaan neuvontaa sekä yhdessä että erikseen. Hedelmöityshoitolaki (8§) edellyttää lisäksi, että arvioisimme tällaisessa tilanteessa syntyvän lapsen biologisten vanhempien lisäksi myös heidän

18.10.2021

kumppaniensa elämäntilannetta. Tämä edellyttää käytettävissä olevien terveydenhuollon resurssien huomioimista. On myös huomiotava, että terveydenhuollon ammattilaisilla ei ole asiaankuuluvan neuvonnan edellyttävää juridista koulutusta.

Asia ei ole syntyvän lapsen kannalta ongelmaton, esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi tosiasiallisesti elää kahden äidin kanssa ja suhde biologiseen isään jää etäiseksi: mikäli tällaisessa tilanteessa lapsen biologinen äiti kuolee tai tulee kyvyttömäksi huolehtimaan lapsestaan, vanhemmuutta ei ole lapsen tosiasiallisella lähivanhemmalla. Naisparin ei-synnyttävän osapuolen oikeusturvan kannalta tilanne on haastava, sillä ehdotus huonontaa ei-synnyttäjän asemaa ja oikeuksia mm. mahdollisessa erotilanteessa tai biologisen äidin menehtyessä merkittävästi.

Olisi myös hyvä tarkentaa, onko hedelmöityshoitolaissa 16§ mukainen luovuttajan suostumuksen peruuttaminen mahdollista ja mikä mahdollisen peruuttamisen vaikutus on vanhemmuuden määräytymiseen.

1 luku 9§

Alaikäisen mielipiteen selvittäminen: viittaus 9 luku 63§

Määritettäessä lapsen etua on kuitenkin myös alle 15-vuotiaan alaikäisen toiveet ja mielipiteet otettava huomioon. Lapsen mielipide tulee selvittää hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso.

Alle 15-vuotiaan mielipiteeseen on helppoa vaikuttaa. Normaalistikin kehittyneen lapsen voi olla vaikea hahmottaa mistä kaikesta on kysymys, etenkin tilanteessa, jossa läheiset aikuiset ovat erimielisiä ja saattavat yrittää vaikuttaa lapsen mielipiteeseen. Lapsen kypsyysarvio on monimutkaista, koska siihen vaikuttaa lapsen kognitiivisen ja sosioemotionaalisen kehityksen lisäksi se, millaiset suhteet hänellä on lähiaikuisiin ja kuinka luottavaisesti hän suhtautuu aikuisiin ylipäätään. Toisaalta tarkan psykologisen arvion edellyttäminen tällaisessa tilanteessa ei ole lapsen oikeuksien näkökulmasta oikein ja voi olla muutoin lapselle haitallista.

Kuka on viranomainen, joka suorittaa tämän kuulemisen? Koulutus? Kuulemisen tapa? Terveydenhuollon tehtäväksi tällainen kuuleminen soveltuu huonosti, ja lisäksi se kuormittaa jo kuormittunutta lasten mielenterveyden hoitojärjestelmää. Lapsen luotettava kuuleminen edellyttää viranomaiselta tietoa ja ymmärrystä lapsen psykososiaalisesta kehityksestä sekä osamista ja kokemusta lapsen ei-johdattelevasta haastattelemisesta.

18.10.2021

1 luku 14§

Jos lapsen huoltaja kieltäytyy näytteen ottamisesta lapsesta (oikeuslääketieteellistä tutkimusta varten), ei asiassa kuitenkaan voida edetä.

Tarkoitetaanko tässä, että myös 15 v täyttäneen lapsen huoltaja voi kieltää näytteen ottamisen? Lakiesitys ottaa muissa kohdissa huomioon lapsen mielipiteen selvittämisen. Tässä kohdassa ei ole mainintaa asiasta, mikä on epäloogista ja loukkaa lapsen itsemääräämisoikeutta.

3 luku 18§ ja 19§

Kuolleena syntynyttä lasta ei edelleenkään voitaisi tunnustaa. Ja: Kuolleena syntyneen lapsen ennen lapsen syntymistä annettu tunnustamisilmoitus ei johda vanhemmuuden vahvistamiseen.

Tämä on mielestämme periaatteellisessa ristiriidassa sen kanssa, että elävänä syntyneen lapsen tunnustaminen voidaan vahvistaa, vaikka lapsi olisi kuollut ennen vanhemmuuden vahvistamista.

On mahdollista, että em. säännös liittyy vanhemmuuden vahvistamisprosessiin tai rekisteröintiprosessiin. Pidämme kuitenkin vanhempien kokemuksen kunnioittamisen näkökulmasta tärkeänä, että kuolleena syntynyttä lasta kohdellaan mahdollisuuksien mukaan samoin kuin elävänä syntynyttä.

6 luku 43§

Sen mukaan isyys on kumottava, jos oikeusgeneettisen isyystutkimuksen avulla tai muutoin on selvitetty, ettei isäksi todetun tai vahvistetun ja lapsen välillä ole 4§:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettua suhdetta.

Pidämme lapsen näkökulmasta ongelmallisena sitä, että isyyden kumoamiseen ei ole asetettu aikarajaa. Vanhemmuus on suuressa määrin sosiaalinen suhde, ja vakiintuneen vanhempi – lapsi -suhteen juridinen katkaiseminen voi olla lapselle haitallista.

6 luku 45§

Vanhemmuuden kumoaminen Digi- ja väestötietoviraston päätöksellä.

Mielestäni on ristiriitaista ja lapsen oikeuksia loukkaavaa, että vanhemmuuden vahvistamiseen edellytetään 15 vuotta täyttäneen lapsen hyväksyntä, mutta vanhemmuuden kumoamisessa ei kuulla lapsen mielipidettä. Vanhemmuus on vanhemman ja lapsen välinen suhde, ja sen muutoksissa tulee kuulla molempia.

18.10.2021

Esitys isyyslain 44§ kumoamisesta LA 13/2020

Esityksessä ei oteta huomioon lapsen näkökulmaa. Vanhemmuus on suuressa määrin sosiaalinen suhde, ja lapsen kannalta voi olla äärimmäisen tuskallista ja kehitystä haittaavaa, mikäli hänen isänään pitämänsä henkilö haluaa kiistää isyytensä sellaisessa kehitysvaiheessa, jossa lapsi ymmärtää tämän merkityksen. On selvää, että kriisiytyneissä tilanteissa sosiaalinen isä voi lopettaa yhteydenpidon lapseen, mutta lapsen näkökulmasta pidän kohtuuttomana sitä, että laki tukisi mahdollisuutta katkaista vakiintunut vanhemmuussuhde.

Lakialoite on ymmärrettävä isän näkökulmasta, mutta mielestämme kahden vuoden aikarajan tulisi olla riittävä tämänkaltaisten epäselvyyksien selvittämiseen. Aikuisilla ihmisillä on myös paremmat keinot käsitellä ikäviä, hankalaksi koettuja elämäntilanteita, vaikka niihin ei saadakaan oikeudenmukaisen tuntuista ratkaisua. Neuvontaa ja tukea tällaisiin tilanteisiin tulisi saada matalalla kynnyksellä peruspalveluista.

Helsingissä 18.10.2021

Leena Repokari
Linjajohtaja
Hyks lastenpsykiatria

Hanna Savolainen-Peltonen
osastonylilääkäri
HUS Naistentaudit ja synnytykset
Lisääntymislääketieteen yksikkö

Jakelu

LaV@eduskunta.fi
Johtajaylilääkäri Jari Petäjä
Linjajohtaja Seppo Heinonen
Johdon sihteeri Jaana Niinivaara
HUS Keskuskirjaamo (hus.keskuskirjaamo@hus.fi)